

Överlåtelsebara fiskerättigheter på demersalt fiske – hänsyn till småskaligt kustnära fiske, regionala/lokala värdekedjor samt effekter på infrastrukturutveckling samt landningsmöjligheter

Cecilia Solér, Företagsekonomiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

2022-11-28

1. Introduktion

Denna rapport analyserar två frågeställningar i relation till ett eventuellt införande av överlåtelsebara fiskerättigheter för demersalt fiske i Sverige; (1) Behov av särskild hänsyn till småskaligt kustnära fiske och regional spridning samt möjligheter att bibehålla och stärka fiskerinäringens värdekedjor regionalt och lokalt, och (2) Möjliga effekter på infrastrukturutveckling samt landningsmöjligheter i Sverige. Småskaligt kustnära fiske definieras som fiske där fångsten landas lokalt i förhållande till båtens hemmahamn.

2. Metod

Analysen i denna rapport utgår från kvalitativ intervjudata med fiskare som samlats in inom ramen för det pågående projektet "Utveckling av affärsmodeller för ett hållbart nyttjande av havsmiljön i tre pilotområden" där ett pilotområde är +8-fjordar. Eftersom uppdraget avgränsats till demersalt fiske på Västkusten, har datainsamlingen utvidgats för att inkludera även fiskare från norra Bohuslän.

2.1 Samtalsintervjuer

Samtalsintervjuer är en gängse intervjuform inom samhällsvetenskapen. Det innebär "semi-structured" intervjuer där man förbereder teman som täcks inom ramen för intervjuerna men formen för intervjun liknar ett samtal. Ett antal frågeområden som man behöver täcka in (få svar på) under intervjun förbereds i det första steget. I dessa intervjuer ställdes frågor om; (1) hur man försörjer sig på sitt fiske (vad/hur man fiskar och var/hur man säljer sin fångst) samt till vilken grad man kan försörja sig, och (2) hur man ser på ett ev införande av ITQ på demersalt fiske. Svaren är subjektiva och grundar sig på beskrivningar av respondentens erfarenheter av de frågeteman som man ställer frågor om. Frågorna ställs alltid i vad- och hur-form för att säkerställa att det är beskrivningar av upplevda erfarenheter som speglas, inte efterhandskonstruktioner (som är man ställer varför frågor). Denna typ av intervju är flexibel till sin karaktär i bemärkelsen att om respondenten har erfarenheter som är relevanta för det man studerar, men inte täcks in de

frågeteman som man förberett, så skapar man utrymme för dessa så att en förståelse kan skapas för fenomenet som studeras. Sålunda är denna typ av intervju mer anpassad för respondenternas verklighet, än om man som forskare bestämmer vad man skall fråga om tex i en enkät.

2.2 Urval av respondenter

Totalt 15 st fiskare har intervjuats. Urvalet av respondenter gjordes utifrån de listor på fiskare som upprättats av HaV med hänsyn vårt arbete med pilot +8fjordar. Det är ett urval där fiskare från Södra Bohuslän dominerar (+8 fjordar) där "snowball sampling", dvs vi intervjuade fiskare delvis baserat på vad respondenter tagit upp i intervjuer, användes. Intervjuerna täcker in såväl de största räktrålarna som små och lite större båtar.

2.3 Analysmetod

Kvalitativa intervjuer analyseras med syfte att finna tydliga mönster. I denna analys som baseras på 15 samtalsintervjuer med fiskare med fokus på givna frågeteman så framkommer tydliga mönster vilka redovisas i analysen nedan. Frågan som många gånger ställs från naturvetare och nationalekonomer när företagsekonomiska studier redovisas är hur man kan validera resultaten från en kvalitativ studie. Det samhällsvetenskapliga begreppet som motsvarar validitet och reliabilitet inom naturvetenskapen är *trovärdighet*. Generalisering inom kvalitativa samhällsvetenskapliga studier bygger inte på antaganden om förutsägbarhet utifrån slutsatser från en delmängd, av tex en grupp informanter (Eisenhart, 2009). Istället innebär generaliseringen utifrån data att slutsatser kan dras gällande strukturer i form erfarenheter, meningsskiljaktigheter, institutionella förhållanden och i vissa fall förhållandet mellan dylika strukturer (Glaser and Strauss, 2017). För att säkerställa trovärdighet krävs att mönster som kunnat urskiljas i materialet inte motsägs. I det fall motstridigheter kan urskiljas så redovisas dessa som olika mönster. En svårighet som kan uppkomma är osäkerheten kring om och när man kan urskilja ett tydligt mönster. Även här ger metodlitteraturen stöd och begreppet "theoretical saturation" beskriver ett arbetssätt där man som samhällsvetenskaplig forskare samlar data om ett fenomen till dess att mönstret/mönstren man kunnat urskilja ständigt upprepar sig (Dey, 2004).

3. Behov av särskild hänsyn till småskaligt kustnära fiske och regional spridning samt möjligheter att bibehålla och stärka fiskerinäringens värdekedjor regionalt och lokalt

Ett införande av överlåtbara fiskerättigheter i demersalt fiske längs västkusten kommer sannolikt att ha en påverkan på småskaligt kustnära fiske samt lokala/regionala värdekedjor inom fiskerinäringen.

3.1 Effekter på småskaligt kustnära fiske

Ett införande av överlåtelsebara fiskerättigheter anses underlätta för de flesta intervjuade fiskare. Intervjuade fiskare i Bohuslän som fiskar räka, kräfta och torsk anser generellt att det går att överlåta fiskerättigheter redan idag även om man, för att erhålla en fiskerätt, måste köpa en (kvot) båt som är dyr i drift. En kvotbåt kostar ca 100.000 kr/år i försäkring, hamnavgift, VMS sändare, underhåll etc. Systemet anses därför som fördyrande och besvärligt. Framförallt anser man att återväxten av fiskare förhindras.

Positiva effekter av införande av överlåtelsebara fiskerättigheter för demersalt fiske på västkusten skulle på individnivå ge en större flexibilitet och en viss ekonomisk trygghet tex att man kan sälja sina kvoter (utan att behöva sälja en båt) när man vill gå i pension. Positiva effekter på småskaligt kustnära fiske, regional spridning samt möjligheter att bibehålla och stärka fiskerinäringens värdekedjor regionalt och lokalt beror helt på om man kan sälja fångsten till ett bra pris. Vi ser tydligt i vårt material att småskaligt kustnära fiske kan vara lönsamt och på sikt utvecklas under förutsättning att det finns tydliga och effektiva försäljningskanaler som förenklar för fiskare att få ut ett så bra pris som möjligt för sin fångst.

Negativa effekter är kopplade till de procentsatser av kvottilldelning som är reserverade för de mindre båtarna. Det finns en oro ibland de småskaliga kustnära fiskarna att om överlåtelsebara fiskerättigheter införs för demersalt fiske så kan de komma att köpas upp av kapitalstarka fiskare verksamma i det pelagiska fisket. Därför påpekar man att det måste finnas spärrar i termer av specifika % satser av kvoterna som reserveras för de olika kategorier båtar (speciellt de mindre båtarna) som passar ett småskaligt kustnära fiske och som inte slår ut de små båtarna.

3.2 Effekter på möjligheter att bibehålla och stärka fiskerinäringens värdekedjor regionalt och lokalt

Ett införande av överlåtelsebara fiskerättigheter kommer att ha effekter på fiskerinäringens värdekedjor regionalt och lokalt. Utgångspunkten i detta resonemang baseras på en stor mängd intervjuer som gjorts inom ramen för HaVs projekt "Utveckling av affärsmodeller för ett hållbart

nyttjande av havsmiljön i tre pilotområden” som levereras av Göteborgs universitet. En utgångspunkt i detta projekt som byggts upp av vår samlade datainsamling avseende småskaligt fiske är att detta fiske till stor del är sammanbundet med småskalig vidareförädling. Småskalig vidareförädling kan ske genom att man driver en restaurang eller en butik där man säljer sina förädlade produkter. För Västkusten innebär detta att i de fall fiskare inte säljer sin fångst direkt till Göteborgs fiskauktion eller till lokala restauranger/butiker så vidareförädlar man ofta sin fångst i egen regi genom att koka fångade kräftor/räkor och säljer till slutkund eller genom egen restaurang/butiksverksamhet.

I de fall ett införande av överlåtelsebara fiskerättigheter kommer att innebära att kvoter i det småskaliga fisket köps upp av aktörer i det pelagiska systemet, så kommer denna typ av vidareförädling att minska. Detta skulle vara en olycklig utveckling för lokala arbetstillfällen och landsbygdsutveckling. För att motverka en nedmontering av lokal/regional förädling av fisk behövs robusta och fördelaktiga system för fördelning av kvoter till fiskare som fiskar småskaligt och kustnära och levererar till förmån för lokal/regional vidareförädling. Som kvotsystemet ser ut idag så gynnas storskaligt fiske ekonomiskt pga skalfördelar. Relativt storskaligt fiske behöver det småskaliga kustnära fisket finna ekonomiska fördelar i att leverera till lokal vidareförädling. Endast då skapas ekonomiska incitament som säkerställer att det småskaliga kustnära fisket kan vara en attraktiv inkomstkälla och ett alternativ till det storskaliga fisket.

För att utveckla de lokala/regionala värdekedjorna kopplade till kustnära småskaligt fiske på västkusten så krävs *dels stöd från förvaltningen i termer av lokal förädlingskapacitet och landningsmöjligheter kopplade till denna kapacitet, samt att man för att kunna kvalificera sig som köpare av individuella kvoter inom systemet avsätter (en del av) fångsten inom lokala förädlingssystem.*

4. Möjliga effekter på infrastrukturutveckling samt landningsmöjligheter i Sverige

Som beskrivs ovan finns det förutsättningar för att småskaligt kustnära fiske kan vara lönsamt och på sikt utvecklas under *förutsättning att det finns tydliga och effektiva försäljningskanaler som förenklar för fiskare att få ut ett så bra pris som möjligt för sin fångst.* Detta innebär att om överlåtelsebara rättigheter införs på det demersala fisket på västkusten så är en förutsättning för att det småskaliga kustnära fisket inte skall slås ut till förmån för stora båtar, att infrastrukturella stöd samt stöd för utveckling av beredningsindustri, utvecklas. Dyligt stöd syftar till att underlätta för

landning av fångst och transport till försäljningsställen/beredningsindustri där bästa pris kan fås. Kopplat till detta stöd behöver den delvis nedmonterade beredningsindustrin på Västkusten återstartas och utvecklas på ett vis som matchar det småskaliga kustnära fiskets fångster. Endast när fångst, landning och beredning skapar en process av råvara kan ekonomiska mervärden skapas som gynnar alla aktörer i värdekedjan. Syftet med dylikt stöd är att skapa ett mervärde i att leverera fångsten till lokal förädling, att därmed underlätta försäljningen av fångsten från detta fiske, och i förlängningen även möjligheten att försörja sig/rekrytera unga människor till denna typ av fiske. Idag körs en stor del av fångsten från småskaligt kustnära fiske till Göteborgs Fiskauktion och säljs i färsk form till bra pris.

Risker med att inte utveckla stöd till förmån för beredning/vidareförädling av fångst från småskaligt kustnära demersalt fiske i Bohuslän där bästa pris kan få är betydande. Den nuvarande åldrande generationen av småskaliga kustnära fiskare som i vissa fall själva måste transportera fångsten från Bohuslän till Göteborgs Fiskauktion där bästa pris på tex räka kan erhållas, behöver ersättas med en yngre generation fiskare som med all sannolikhet behöver kunna avsäga sig uppgifter som äldre fiskare inte ifrågasatt. Om man ser fiskare som ett yrke som man kan välja och försörja sig på och om det krävs en nyrekrytering till det småskaliga kustfisket behöver detta fiske kunna konkurrera med andra yrken både vad gäller lön och arbetsvillkor. Stöd riktade mot småskaligt kustnära fiske vad gäller lagring och transport till den marknadsplats som betalar bäst pris skulle vara ett stöd som bidrar till drägliga arbetsvillkor och en skälig timlön. Denna marknadsplats behöver vara kopplad till lokal vidareförädlingskapacitet om det anses önskvärt att bibehålla och stärka fiskerinäringens lokala värdekedjor.

5. Slutsatser

Vi se tydligt i vårt material att småskaligt kustnära fiske kan vara lönsamt och på sikt utvecklas i samklang med lokala värdekedjor under förutsättning att det finns tydliga och effektiva försäljningskanaler som förenklar för fiskare att få ut ett så bra pris som möjligt för sin fångst. De stöd som föreslås ovan kommer att kunna motverka de automatiska positiva ekonomiska incitament som uppkommer av effektiviseringsvinster då små kvoter kan slås ihop (köpas upp). Även i dagens situation behövs lokal landningsstruktur och vidareförädlingskapacitet av lokal fångad fisk men behovet kommer att bli betydligt större då ett införande av överlåtelsebara fiskerättigheter skapar mycket stora ekonomiska incitament för aktörer inom fiskenäringen att köpa upp kvoter och bedriva ett storskaligt fiske. Ett upplevt bästa/bra pris på fångst är av central betydelse för all typ av yrkesfiske. En mekanism som kan motverka att småskaligt kustnära fiske "köps upp" av större kapitalstarka aktörer är att förädlingsvärdet kommer det småskaliga fisket till del genom att man

ingår i en lokal/regional värdekedja. Ett system där man fördelar kvoter som måste landas lokalt måste därför kombineras med en koppling av dessa kvoter till lokal värdeförädlingskapacitet som behöver stöttas både genom kapital med även genom satsningar på infrastruktur.

Referenser

Dey, I. (2004). Grounded theory. *Qualitative research practice*, 80-93.

Eisenhart, M. (2009). Generalization from qualitative inquiry. *Generalizing from educational research: Beyond qualitative and quantitative polarization*, 51-66.

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (2017). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Routledge.